

VERITEĽ AKO POŠKODENÝ A PÁCHATEĽ TRESTNÉHO ČINU^{1;2}

JUDr. Natália Hangáčová

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta UK
email: natalia.hangacova@flaw.uniba.sk

Mgr. Nina Tarabová

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta UK
email: nina.tarabova@flaw.uniba.sk

Mgr. Lukáš Turay

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta UK
email: lukas.turay@flaw.uniba.sk

Veriteľ ako poškodený a páchatel' trestného činu

V článku sa autori venujú vybraným trestným činom, ktorých sa môžu dopustiť veritelia a tiež tým trestným činom, ktorých poškodenými môžu byť veritelia.

¹ Článok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu APVV č. 15-0740 – Návody a nástroje na efektívnu elimináciu protiprávnych konaní v spojení s možnou insolveniou (APVV 15-0740 - „Guidelines and tools for effective elimination of unlawful acts in relation with potential insolvency“).

² Článok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu Grantu pre doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov Univerzity Komenského č. UK/318/2019 Karuselove podvody.

Der Gläubiger als Verletzter und der Täter

Der Artikel befasst sich mit ausgewählten Straftaten, die von Gläubigern begangen werden können, sowie mit Straftaten, die von Gläubigern beschädigt werden können.

The creditor as the victim and the offender

This article deals with selected crimes that may be committed by creditors and crimes by which creditors may be harmed.

Kľúčové slová: veriteľ, trestná zodpovednosť, poškodený

Key words: creditor, criminal responsibility, victim

Schlüsselwörter: Gläubiger, strafrechtliche Verantwortlichkeit, verletzt

Úvod

Tak ako každý trestný čin má svojho páchatel'a, tak väčšina trestných činov má aj svoju obeť. Výnimku v tomto smere netvorí ani trestné činy poškodzujúce veriteľov alebo trestné činy páchané veriteľmi. V predmetnom príspevku sa bližšie zameriavame na čiastkovú analýzu vybranej právnej úpravy so zameraním na trestné činy, ktoré ohrozujú veriteľov (trestný čin poškodzovania veriteľa § 239 TZ, trestný čin zvýhodňovania veriteľa § 240 TZ, trestný čin marenia exekučného konania § 243a TZ, ako aj trestného činu nekalej likvidácie podľa § 251b TZ). V závere sa venujeme podávaniu aj tzv. „šikanózneho návrhu“ na začatie konkurzného konania.

1. Trestné činy spojené s veriteľmi

Trestné činy páchané veriteľmi alebo trestné činy, ktoré poškodzujú veriteľov sú stále aktuálnou témou, aj keď v súčasnosti je v spoločnosti pertraktovaná téma prípustnosti dôkazov v trestnom konaní alebo zásada *ne bis in idem* vo svetle disciplinárneho a trestného konania. V prvom kroku by sme ich vymedzili.

Demonštratívny výpočet trestných činov, ktorých sa môžu dopustiť veritelia:

1. § 239 TZ Poškodzovanie veriteľa;
2. § 240 TZ Zvýhodňovanie veriteľa;
3. § 241 TZ Machinácie v súvislosti s konkurzným a vyrovnacím konaním;

4. § 242 a § 243 TZ Marenie konkurzného alebo vyrovnacieho konania;
5. § 243a TZ Marenie exekučného konania.

Demonštratívny výpočet trestných činov, ktorých poškodenými sa môžu stať veritelia:

1. § 227 TZ Podvodný úpadok;
2. § 228 TZ Zavinený úpadok;
3. § 251b TZ Nekalá likvidácia;
4. § 237 a § 238 TZ Porušovanie povinnosti pri správe cudzieho majetku.

Z analýzy hmotnoprávných ustanovení vyplynulo, že nie každého z vyššie uvedených trestných činov sa môže dopustiť aj právnická osoba. Túto skutočnosť považujeme za oslabenie ochrannej a represívnej funkcie trestného práva. Prikláňame sa k názoru, že by bolo vhodnejšie negatívne vymedziť trestné činy, za ktoré možno vyvodit' trestnoprávnu zodpovednosť aj voči právnickým osobám, *de lege lata* uvedených v § 3 zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov („**Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb**“). Pri takomto vymedzení by zákonodarcu starostlivo zvažil, ktoré trestné činy nemôže právnická osoba spáchať ani eventuálne a tie by sa explicitne uviedli do Zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Z vyššie uvedených trestných činov nemôže spáchať právnická osoba trestný čin podľa § 241 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov („**Trestný zákon**“ alebo „**TZ**“) Machinácie v súvislosti s konkurzným a vyrovnacím konaním; § 242 a § 243 TZ Marenie konkurzného alebo vyrovnacieho konania; § 243a TZ Marenie exekučného konania; § 238 TZ Porušovanie povinnosti pri správe cudzieho majetku; § 251b TZ Nekalá likvidácia.

2. Veriteľ ako poškodený

2.1 Trestný čin poškodzovania veriteľa

Za trestný čin podľa § 239 Trestného zákona môže byť trestne zodpovedná fyzická aj právnická osoba. Považujeme za potrebné podotknúť, že pri tomto trestnom čine nedôjde k trestnej zodpovednosti, ak má veriteľ možnosť uspokojiť sa z iného majetku dlžníka. Táto skutočnosť je mnohokrát v praxi ignorovaná. Veritelia podávajú šikanózne návrhy na začatie trestného stíhania aj keď má dlžník majetok a bolo by možné uspokojiť pohľadávku veriteľa. Nie je vylúčené, že sú si veri-

telia svojho konania vedomí, no spoliehajú sa na „strašiacu funkciu“ trestného práva. Teda že dlžník uhradí pohľadávku, ak bude napr. vypočítý orgánmi činnými v trestnom konaní k okolnostiam nasvedčujúcim, že mal spáchať trestný čin³. Predpokladom naplnenia skutkovej podstaty podľa § 239 Trestného zákona je, že sa konaním zmarí čo i len čiastočné uspokojenie veriteľa.

Naopak, obligatónnym znakom dvoch základných skutkových podstát trestného činu poškodzovania veriteľa nie je spôsobenie škody ani zadováženie neoprávneného prospechu. Spôsobenie škody je okolnosťou podmieňujúcou použitie vyššej trestnej sadzby (§ 230 ods. 3, 4, 5 Trestného zákona). Domnievame sa, že je potrebné posudzovať aj výšku škody, ktorá bola páchatelom spôsobená. Pri trestnom čine poškodzovania veriteľa (okrem ods. 5) je potrebné uplatňovať materiálny korektív, pretože tento trestný čin je v oboch základných skutkových podstatách (aj v kvalifikovaných skutkových podstatách, okrem ods. 5) prečinom.

Subjektom trestného činu podľa § 239 ods. 1 Trestného zákona môže byť výlučne dlžník, pričom páchatelom trestného činu podľa § 239 ods. 2 Trestného zákona môže byť iba osoba odlišná od dlžníka.

Ak pri trestnom čine poškodzovania veriteľa vystupuje aj tretí subjekt – záložný veriteľ, pretože sa dlžník snaží zmariť uspokojenie svojho veriteľa čo aj len čiastočne tým, že zaťaží vec, ktorá je predmetom záväzku (§ 239 ods. 1 písm. b) Trestného zákona) a záložný veriteľ konal v priamej súvislosti s dlžníkom a na základe dohody s ním, bude zodpovedný za účasť na trestnom čine podľa § 239 ods. 1 Trestného zákona.⁴

2.2 Trestný čin zvýhodňovania veriteľa

Za trestný čin podľa § 240 Trestného zákona môže byť trestne zodpovedná fyzická aj právnická osoba. Na vyvodenie trestnej zodpovednosti nepostačuje zvýhodnenie jedného veriteľa pred druhým, ak má veriteľ možnosť uspokojiť svoju pohľadávku z iného majetku dlžníka (obdobne ako pri trestnom čine poškodzovania veriteľa). I pri tomto trestnom čine sa na vyvodenie trestnej zodpovednosti nevyžaduje v základnej skutkovej podstate spôsobenie škody. Spôsobenie škody je okolnosťou podmieňujúcou použitie vyššej trestnej sadzby (§ 240 ods. 2 a 3 Trestného zákona).

³ § 196 (2) Trestného poriadku

⁴ Čentěš J. a kol.: *Trestný zákon, Veľký komentár*. 4. aktualizované vydanie, s. 500.

V praxi vyvstáva otázka čo sa považuje za škodu v zmysle § 240 Trestného zákona. S touto otázkou sa vysporiadal Šamko, P. a s jeho názorom sa plne stotožňujeme. Škodou rozumie rozdiel medzi tým, čo bolo zvýhodnenému veriteľovi uhradené a tým čo malo zvýhodnenému veriteľovi prináležať, ak by bol pomerne uspokojený v súlade so zásadou konkurzného a reštrukturalizačného konania – t. j. zásadou rovnomerného uspokojenia pohľadávok veriteľov v rovnakom postavení.⁵ Táto zásada je upravená v § 95 ods. 1 druhej vete zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len Zákon o konkurze a reštrukturalizácii), cit.: „[...] *ak nie je možné uspokojiť nezabezpečené pohľadávky v celom rozsahu, uspokojia sa pomerne podľa ich vzájomnej výšky*“.

2.3 Aplikačný problém pri trestnom čine marenia exekučného konania

Pri trestnom čine marenia exekučného konania podľa § 243a Trestného zákona vyvstáva otázka ako postupovať, ak je na vec podliehajúcu exekúcii zriadené záložné právo a táto vec je v držbe tretej osoby.

Podľa § 61q ods. 2 zákona č. 233/1995 o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti a o zmene a doplnení ďalších zákonov („**Exekučný poriadok**“) cit.: „*Exekúciu na záloh možno viesť iba vtedy, ak oprávneným je záložný veriteľ alebo ak záložný veriteľ s exekúciou súhlasí.*“ V predostretom prípade nie je oprávneným záložný veriteľ ale tretia osoba a záložný veriteľ s vykonaním exekúcie nesúhlasí. Navyiac záloh je v držbe úplne odlišnej osoby. Otáznym je či môže byť držiteľ zálohu (záloh je zároveň vecou podliehajúcou exekúcii podľa § 243a ods. 1 písm. e) TZ) trestne zodpovedný za trestný čin marenia exekučného konania podľa § 243a ods. 1 písm. e) Trestného zákona, ak exekútor vedie exekučné konanie aj napriek § 61q ods. 2 Exekučného poriadku.

Trestne zodpovedná za trestný čin podľa § 243a Trestného zákona môže byť iba fyzická osoba. Ak by bol záloh (vec podliehajúca exekúcii, na ktorú je zriadené záložné právo) v držbe právnickej osoby, tá by bola „vyňatá“ z trestnej zodpovednosti za trestný čin podľa § 243a ods. 1 písm. e) Trestného zákona, ak by aj naplnila znaky skutkovej podstaty tohto trestného činu.

⁵ Šamko P.: *Poznámky k trestnému činu zvýhodňovania veriteľa*. In *Zo súdnej praxe*. č. 6/2016, s. 252.

§ 243a Marenie exekučného konania

(1) *Kto marí exekučné konanie tým, že e) nevydá vec podliehajúcu exekúcii, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.*

I keď je trestný čin marenia exekučného konania úmyselným trestným činom, prezumujeme, že by orgány činné v trestnom konaní vedeli dokázať nepriamy úmysel držiteľa zálohu mariť exekučné konanie nevydaním veci podliehajúcej exekúcii. Držiteľ zálohu by teda vedel, že svojím konaním môže porušiť alebo ohroziť záujem chránený Trestným zákonom, a pre prípad, že ho spôsobí, bol s tým uzrúmený. Akým spôsobom sa držiteľ zálohu môže brániť, ak exekútor vyzve držiteľa na odovzdanie zálohu (veci podliehajúcej exekúcii podľa § 243a ods. 1 písm. e) TZ)?

Podľa nášho názoru prichádza do úvahy buď (i) uplatnenie okolnosti vylučujúcej protiprávnosť činu, a to výkon práv a povinností podľa § 28 ods. 1 Trestného zákona alebo (ii) posúdenie predbežnej otázky podľa § 7 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov („**Trestný poriadok**“), že nejde o vec, ktorá podlieha exekúcii. Domnievame sa tiež, že vec nepodlieha exekúcii v zmysle § 61q ods. 2 Exekučného poriadku, ale exekútor exekučné konanie začal a pokračuje v ňom.

Podľa § 28 ods. 1 Trestného zákona cit.: „*Čin inak trestný nie je trestným činom, ak ide o výkon práva alebo povinnosti vyplývajúcich zo všeobecne záväzného právneho predpisu, z rozhodnutia súdu alebo iného orgánu verejnej moci [...]; spôsob výkonu práv a povinností nesmie odporovať všeobecne záväznému právnemu predpisu.*“ Držiteľ zálohu by mohol byť chránený týmto ustanovením, ak vyhovie výzve exekútora a odovzdá mu vec podliehajúcu exekúcii, na ktorú je zároveň zriadené záložné právo. Držiteľ zálohu nebude trestne zodpovedný a nebude zodpovedný ani v civilnom práve⁶ za porušenie povinností voči záložnému veriteľovi ani vlastníkovi zálohu.

Druhou možnosťou je posúdenie predbežnej otázky, že nejde o vec, ktorá podlieha exekúcii⁷. Podľa § 7 ods. 1 Trestného poriadku cit.: „*Orgány činné v trestnom konaní a súd posudzujú samostatne predbežné otázky, ktoré sa v konaní vyskytnú [...]*“. Ak by vec nepodliehala exekúcii, držiteľ by nevydaním veci nespáchal trestný čin marenia exe-

⁶ Burda, E., Čentéš, J., Kolesár, J., Záhora, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár.* I. diel. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 236.

⁷ Burda, E., Čentéš, J., Kolesár, J., Záhora, J. a kol.: *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár.* II. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 624.

kučného konania a nepoškodil by tak práva vlastníka veci ani záložného veriteľa.

V oboch prípadoch by bolo na posúdení orgánov činných v trestnom konaní, či by bola beztrestnosť tretej nezainteresovanej osoby (držiteľa zálohu) zaručená alebo nie. Domnievame sa, že by bol narušený princíp právnej istoty. S takýmto stavom sa nemožno uspokojiť a prax alebo zákonodarca by mal myslieť aj na takéto situácie.

Čo však v prípade, ak by orgány činné v trestnom konaní alebo súd rozhodli, že vec podlieha exekúcii a držiteľ by vec nevydal, pretože sa domnieval, že vec exekúcii nepodlieha. Ak držiteľ zálohu vec nevydá preto, že sa obáva vyvedenia civilnej zodpovednosti voči nemu zo strany vlastníka veci alebo záložného veriteľa, išlo by podľa nášho názoru o neprimerané využitie inštitútov trestného práva, ak by bol držiteľ zálohu trestne stíhaný za trestný čin marenia exekučného konania. Sporným ostáva, či môže držiteľ zálohu sám posúdiť, že vec nepodlieha exekúcii.

Ďalšou otázkou je, či by mohla byť vyvedená trestná zodpovednosť voči exekútorovi za trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa podľa § 326 ods. 1 písm. a) alebo b) Trestného zákona, ak konal v rozpore s Exekučným poriadkom. Súdny exekútor je uvedený v taxatívnom výpočte verejných činiteľov v § 128 ods. 1 Trestného zákona. Samozrejme, trestnú zodpovednosť za tento úmyselný trestný čin možno vyvodiť, ak sú naplnené aj ďalšie obligatórne znaky tohto trestného činu, t. j. že exekútor konal v úmysle spôsobiť inému škodu alebo zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech. Výšku škody ani prospechu Trestný zákon neuvádza. Navyiac, voči exekútorovi možno vyvodiť aj administratívnu zodpovednosť podľa § 219 a nasl. Exekučného poriadku, pričom treba vziať v úvahu i zásadu *ne bis in idem*.

§ 326 Zneužívanie právomoci verejného činiteľa

(1) Verejný činiteľ, ktorý v úmysle spôsobiť inému škodu alebo zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech, a) vykonáva svoju právomoc spôsobom odporujúcim zákonu, b) prekročí svoju právomoc, potrestá sa odňatím slobody na dva roky až päť rokov.

2.4 Skutková podstata Nekalej likvidácie podľa §251b TZ

Slovenská republika je od svojho vzniku svedkom neúmernej kriminalizácie verejnosti. Uvedenú skutočnosť dosvedčuje predovšetkým

skutočnosť, že od rekonštrukcie už zákonodarca Trestný zákon novelizoval 40-krát. Počas týchto noviel zákonodarca vypustil len 3 skutkové podstaty, ale naopak zaviedol až 43 nových skutkových podstat. Jednou z takto novo prijatých skutkových podstat bola aj skutková podstata trestného činu Nekalej likvidácie podľa § 251b TZ. Táto zmena bola výsledkom legislatívnej aktivity, ktorá skončila prijatím zákona 264/2017 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákoník v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dôvodová správa k tejto skutkovej podstate uvádza: „*Účelom navrhovaného doplnenia Trestného zákona je zavedenie skutkovej podstaty nového trestného činu – nekalá likvidácia, ktorý ma postihovať normami trestného práva tzv. biele kone, ako aj osoby participujúce na konaní v súvislosti s prevádzaním majetkovej účasti na právnických osobách na biele kone. Objektom skutkovej podstaty trestného činu je ochrana spoločenských vzťahov vznikajúcich pri podnikaní právnických osôb, pričom cieľom skutkovej podstaty trestného činu je ochrana čistoty podnikateľského prostredia pred nekalou činnosťou spočívajúcou v prevádzaní obchodných podielov na biele kone. Objektívna stránka skutkovej podstaty trestného činu bude spočívať v konaní, ktoré je buď sprostredkovaním nekalej likvidácie (odsek 1), prevodom majetkovej účasti na bieleho koňa (odsek 2) alebo samotné pôsobenie ako biely kôň (odsek 3). Zároveň však v súlade s odsekom 3 platí, že biely kôň mal a mohol vedieť, že ten, kto na neho previedol účasť na právnickej osobe alebo ho ustanovil ako štatutárny orgán alebo člena štatutárneho orgánu právnickej osoby, mal úmysel zmariť riešenie ukončenia podnikania právnickej osoby likvidáciou. Páchatelom trestného činu môže byť ktorákoľvek fyzická osoba, ktoré je trestne zodpovedná. Z hľadiska subjektívnej stránky sa bude vyžadovať zavinenie formou úmyslu v konaní, ktoré je sprostredkovaním nekalej likvidácie (odsek 1) a rovnako aj prevodom majetkovej účasti na bieleho koňa (odsek 2). Pokiaľ však ide o samotné pôsobenie ako biely kôň (odsek 3), v tomto prípade sa vyžaduje zavinenie formou nedbanlivosti. Kvalifikované skutkové podstaty trestného činu (odseky 4 až 6) sa odvíjajú od výšky škody, ako aj od spôsobu konania (závažnejší spôsob konania v odseku 4), resp. aj od organizovanej formy páchania trestnej činnosti (odsek 6).“*

Dôvodová správa teda poskytuje len všeobecný opis skutkovej podstaty, ale neobsahuje zdôvodnenie, ktoré viedlo zákonodarcu k prijatiu predmetného ustanovenia. Vo svojej podstate nepovažujeme prijatie takejto skutkovej podstaty za podložené, či už aplikačnou praxou alebo teóriou trestného práva hmotného. Podľa nášho názoru predmetná skutková podstata bude predstavovať len komplikáciu pre orgány činné v trestnom konaní (ďalej len OČTK) a súd, pretože zákonodarca zvolil

podmienky na vyvodenie trestnej zodpovednosti komplikovanie na ich naplnenie z hľadiska dokazovania.

Ak by sme sa zamerali len na subjektívnu stránku, tak OČTK majú v súčasnosti veľmi komplikované dokazovanie.

Z hľadiska subjektívnej stránky skutkových podstát trestného činu nekalej likvidácie ide o úmyselné trestné činy. Toto konštatovanie možno odvodiť na základe § 17 Trestného zákona: „*Pre trestnosť činu spáchaného fyzickou osobou treba úmyselné zavinenie, ak tento zákon výslovne neustanovuje, že stačí zavinenie z nedbanlivosti.*“ Uvedené skutkové podstaty patria do skupiny skutkových podstát, ktoré nemajú priamo v ich znení vyjadrenú formu zavinenia (podobné skutkové podstaty sú napríklad skutková podstata trestného činu krádeže podľa § 212 ods. 1 Trestného zákona alebo skutková podstata trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny podľa § 296 Trestného zákona). Zavinenie možno definovať ako vnútorný psychický vzťah páchatel'a k podstatným náležitostiam trestného činu.⁸ Dokazovanie subjektívnej stránky trestného činu nekalej likvidácie bude v praxi veľmi komplikované, pretože OČTK a súd budú musieť skúmať napríklad aj tieto štyri aspekty subjektívnej stránky trestného činu v rámci jeho jednotlivých skutkových podstát v ich rozličnej vzájomnej kombinácii:

1. úmysel zmariť riešenie ukončenia podnikania likvidáciou;
2. (prevzatie práv a povinností), ktoré osoba nemá skutočný záujem vykonávať;
3. hoci osoba nemá skutočný záujem o účasť na právnickej osobe alebo o pôsobenie ako štatutárny orgán alebo člen štatutárneho orgánu právnickej osoby;
4. mal a mohol vedieť, že ten, kto na neho previedol účasť na právnickej osobe alebo ho ustanovil ako štatutárny orgán alebo člena štatutárneho orgánu právnickej osoby, mal úmysel zmariť riešenie ukončenia podnikania právnickej osoby likvidáciou.

Na vyvodenie trestnej zodpovednosti nestačí len samotná skutočnosť, že podnikateľ alebo iná osoba fakticky prevedie svoj podiel na bieleho koňa, ale je potrebné, aby páchatel' konal v špecifickom úmysle a síce *v úmysle zmariť riešenie ukončenia podnikania likvidáciou*. Bez dokázania tohto špecifického úmyslu nebude prichádzať do úvahy vyvodenie trestnej zodpovednosti.⁹

⁸ BURDA, E., ČENTEŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár*. I. diel. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 114.

⁹ ŠAMKO, P.: *Trestné činy poškodzujúce veriteľov*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, s. 289.

2.5 Trestný čin podvodu

Trestný čin podvodu sa vo svojej podstate spája aj s postavením veriteľov. Ide o špecifický trestný čin vo vzťahu k veriteľom, ktorý ako celok nie celkom možno zaradiť medzi úpadkové trestné činy. Závazkovo právne vzťahy (veriteľsko-dlžnícke vzťahy), sú právne vzťahy, v rámci ktorých je dlžník zaťažený povinnosťou splniť svoj dlh veriteľovi zo svojho celého majetku. Čo však v prípadoch, keď dlžník na uspokojenie niektorých svojich veriteľov použije finančné prostriedky vylákané od iného veriteľa? Najlepším príkladom je aj tzv. Ponziho schéma. Tento model vymyslel taliansky emigrant Carl Ponzi, ktorý pôsobil v Spojených štátoch amerických a od 40 000 investorov vylákal sumu 15 miliónov dolárov. Je založený na premise, kde páchatel sľubuje vysoké úroky svojim veriteľom, na základe ktorých od nich vyláka prvotný vklad. Prvotným veriteľom sa ich vklad skutočne vráti, aby o výhodnosti takéhoto investovania povedali svojim známym. V prípade, že páchatel už bude mať dost' nazhromaždených finančných prostriedkov, vytratí sa. Obdobné praktiky pyramídových hier sa nevyhli ani Slovenskej republike. V súvislosti s tou praktikou si dovoľujeme upozorniť na prípad, keď páchatel' v dobe od 1. januára 1999 do 24. februára 2002, ako konateľ obchodnej spoločnosti K., spol. s r. o. a prostredníctvom splnomocnených osôb, uzatváral zmluvy o pôžičke s vystavením vlastných zmeniek tejto spoločnosti na dlžnú sumu, ktoré mali zabezpečovať splnenie záväzku vrátiť požičané peňažné prostriedky spolu so sľubovaným zhodnotením, a to tak, že peňažné prostriedky vylákal od fyzických osôb zneužívajúc pritom ich dôveru, nedostatok skúseností a dôverčivosť. Následne, keď ich ekonomické správanie ovplyvnil, v mnohých printových a elektronických médiách dlhodobo a v často opakujúcich sa frekvenciách, prezentovanou reklamou, ktorá vytvárala o spoločnosti K., spol. s r. o., dojem dynamickej a prosperujúcej spoločnosti a súčasne spoločnosti sľubujúcej zhodnotenie požičaných peňazí až vo výške 20 % – 31 %, v závislosti od dĺžky poskytnutia pôžičky, a to s trojnásobnou garanciou. Konateľ spoločnosti K., spol. s r. o. musel mať vedomosť, na základe interných ekonomických informácií a nízkych hospodárskych výsledkov spoločnosti, že sľubované záväzky nebude možné splatiť z jej podnikateľských aktivít, čím na škodu 1367 fyzických osôb získal na základe 1512 zmlúv o pôžičke peňažné prostriedky vo výške 237 739 896,- slovenských korún, v prepočte 7 891 518,82 eur, ktoré boli použité na vyplácanie predchádzajúcich vkladateľov a na krytie vlastných nákladov spoločností v skupine K. a to v období od 1. januára 1999 do 30. decembra 1999. V období od 1. januára 2000 do 24. februára 2002 od 834 fyzických osôb získal

na základe 28 617 zmlúv peňažné prostriedky vo výške 3 729 415 732,- slovenských korún, v prepočte 123 793 923,26 eur, ktoré boli použité na vyplácanie predchádzajúcich vkladateľov a krytie vlastných nákladov spoločností v skupine K.

Obžalovaný v tomto prípade namietal subjektívnu stránku. Najvyšší súd Slovenskej republiky však v tomto smere zaujal nasledovné stanovisko: *„Trestnou činnosťou nie je možné (právom dovolené) ziskávať peňažné prostriedky alebo iné majetkové hodnoty, a to ani na uspokojenie inak oprávnenej pohľadávky alebo na splnenie inak právne podloženého záväzku. Ak páchatel' pri trestnom čine podvodu podľa § 221 Trestného zákona získa finančné prostriedky na splnenie svojho záväzku voči inej osobe (uspokojenie jej pohľadávky) uvedením niekoho (poškodeného) do omylu alebo využitím niečieho omylu, dostáva sa do pozície „obohateného na škodu cudzieho majetku“ (majetku osoby poškodenej podvodom) v zmysle odseku 1 vyššie označeného ustanovenia; obohatenie spočíva v zániku záväzku páchatel'a voči dotknutému veriteľovi. Ak páchatel' takto obohatí právnickú osobu (ktorej je napríklad štatutárnym orgánom) ako dlžníka (subjekt záväzku), obohatí trestným činom podvodu „iného“, teda inú osobu než „seba“ (§ 221 ods. 1 Trestného zákona).“¹⁰*

2.6 Právnická osoba ako páchatel' úpadkových trestných činov

Od roku 2016 je na našom území účinný nový právny predpis číslo 91/2016 Z. z. Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb v znení neskorších právnych predpisov a noviel (ďalej len zákon o TZPO), ktorý prvýkrát po rekodifikácii trestného práva v roku 2005, určitým spôsobom „zamútil“, dovtedy relatívne pokojnú hladinu teórie a aplikačnej praxe trestného zákonodarstva. Do tohto dátumu nebol prijatý žiaden právny predpis, ktorý by tak zásadne menil základné právne princípy, na ktorých je postavené naše trestné právo.

Legislatívne snahy o zavedenie pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb v podmienkach Slovenskej republiky prebiehali už od veľkej rekodifikácie trestného práva v roku 2005. Prvý legislatívny návrh V. Hlavu pod názvom Trestná zodpovednosť právnických osôb.¹¹ Tento vládny návrh bol však z Národnej rady Slovenskej republiky stiahnutý a naspäť na prerokovanie sa vrátil bez ustanovení, ktoré by sa týka-

¹⁰ Stanovisko Najvyššieho súd Slovenskej republiky publikované v zierke stanovísk a rozhodnutí 27 z 3/2018.

¹¹ TURAYOVÁ, Y., TOBIÁŠOVÁ, L., ČENTÉŠ, J.: *Trestná zodpovednosť právnických osôb – vybrané aspekty trestnej zodpovednosti právnických osôb v SR*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016, 12 s.

li trestnej zodpovednosti právnických osôb. Pomyselným Pyrrhovým víťazstvom bola novela Trestného zákona číslo 224/2010 Z. z., prostredníctvom ktorej sa do právneho poriadku Slovenskej republiky dostala tzv. nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb. Spočívala v možnosti uložiť právnickej osobe nasledujúce ochranné opatrenia:

- zhabanie peňažnej čiastky
- zhabanie majetku

Výraz „Pyrrhovo víťazstvo“ je v tomto prípade namieste, pretože tieto ochranné opatrenia počas svojej účinnosti neboli uložené ani jednej právnickej osobe. Tento stav vydržal až do účinnosti zákona o TZPO. V novembri 2015 Národná rada Slovenskej republiky schválila Zákon č. 91/2016 Z. z. o TZPO. Práve týmto zákonom sa v Slovenskej republike začína písať história pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb.

V aplikačnej praxi je pomerne komplikované vymedziť tzv. úpadkové trestné činy, ktoré sa z hľadiska ich osobitosti môžu nachádzať vo viacerých hlavách Trestného zákona. Vo všeobecnosti, sú za úpadkové trestné činy v aplikačnej teórii a praxi, považované nasledovné trestné činy:

- Podvodný úpadok (§ 227 TZ)
- Zavinený úpadok (§ 228 TZ)
- Poškodzovanie veriteľa (§ 239 TZ)
- Zvýhodňovanie veriteľa (§ 240 TZ)
- Machinácie v súvislosti s konkurzným a vyrovnávacím konaním (§ 241 TZ)
- Marenie konkurzného a vyrovnávacieho konania (§ 242 a 243 TZ)
- Marenie exekučného konania (243a TZ)
- Nekalá likvidácia (§ 251b TZ)¹²

V rámci otázky, ktorých trestných činov sa môže právnická osoba dopustiť, je pre nás kľúčový § 3 ZoTZPO, ktorý obsahuje pozitívny taxatívny výpočet trestných činov, ktorých sa môže dopustiť právnická osoba. Svojou podstatou ide o vymedzenie vecnej pôsobnosti zákona a trestnej zodpovednosti právnických osôb.¹³ Právne úpravy vo svete k tejto problematike pristupujú v zásade 3 spôsobmi:

- Pozitívny výpočet (napr. Slovensko);
- Negatívny výpočet (napr. Česko);
- Generálna klauzula (napr. Rakúsko, Belgicko, Francúzsko).

¹² PŮRY, F.: *Úpadkové trestné činy v České republice*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 171 – 179.

¹³ BURDA, E., KORDÍK, M., KURILOVSKÁ, L., STRÉMY, T. a kol.: *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2018, s. 77.

3. Veriteľ ako páchatel'

V praxi nastávajú situácie, kedy veritelia prihlásia do konkurzu neexistujúcu pohľadávku alebo svoju existujúcu pohľadávku nadhodnotia, aby získali viac. Cieľom konania podvodných veriteľov je zmarit' uspokojenie skutočných veriteľov dlžníka a v dôsledku toho získať pre seba neoprávnený prospech. Takéto konania môžu naplňovať skutkovú podstatu trestného činu poškodzovania veriteľa podľa § 239 ods. 2 písm. b) Trestného zákona. § 239 ods. 2 písm. b) Trestného zákona, postihuje konania tzv. nepravých veriteľov, ktorí uplatnia na majetok dlžníka neexistujúce právo alebo pohľadávku. Ostatné obligatórne znaky tejto skutkovej podstaty musia byť tiež naplnené. Neexistujúcou pohľadávkou je pohľadávka vymyslená, ktorá vôbec nevznikla. Neexistujúcou pohľadávkou je aj taká, ktorá už zanikla.¹⁴ Neexistujúcou pohľadávkou rozumieme aj tú časť pohľadávky, ktorá siaha nad hodnotu, na ktorú je veriteľ legitímne oprávnený (t. j. nadhodnotená pohľadávka). V tomto prípade ide o konania, kedy sa jeden veriteľ snaží zmarit' uspokojenie iných skutočných veriteľov dlžníka.

3.1 Šikanózne návrhy

V aplikačnej praxi sa stretávame čoraz častejšie s tzv. šikanóznymi návrhmi na vyhlásenie konkurzu dlžníka. Veriteľ je jeden zo subjektov, ktorému zákon *expressis verbis* priznáva právo na podanie návrhu na vyhlásenie konkurzu podľa § 11 zákona o konkurze a reštrukturalizácii: *Návrh na vyhlásenie konkurzu sa podáva na príslušnom súde (ďalej len „súd“). Návrh na vyhlásenie konkurzu je oprávnený podať dlžník, veriteľ, v mene dlžníka likvidátor alebo iná osoba, ak to ustanovuje tento zákon.*

„Šikanózný“ návrh na vyhlásenie konkurzu najčastejšie môže spočívať predovšetkým v prípadoch, keď veriteľ v rozpore so skutočnosťou uvádza, že:

- *má voči konkrétnej fyzickej alebo právnickej osobe pohľadávku, pričom sám vie, že pohľadávku nemá,*
- *veriteľ, voči dlžníkovi síce pohľadávku má, ale jej výška je omnoho nižšia ako ju deklaruje v návrhu.*

Motivácia veriteľa môže byť rôzna. Môže ísť napríklad o túžbu veriteľa zmocniť sa majetku fiktívneho dlžníka alebo poškodiť povest' dlž-

¹⁴ Burda, E., Čentěš, J., Kolesár, J., Záhora, J. a kol.: *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár.* II. diel. I. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 604.

níka, vzhľadom nato, že mená dlžníkov sú verejne dostupné na webových portáloch.¹⁵

V súvislosti s takýmto konaním páchatel'a prichádzajú do úvahy viaceré trestné činy. Prvým môže byť trestný čin podvodu podľa § 221 TZ alebo trestný čin falšovania a pozmeňovania verejnej listiny, úradnej pečate, úradnej uzávery, úradného znaku a úradnej značky podľa § 352 TZ. Ďalšími trestnými činmi, ktoré sa na prvý pohľad nemusia javiť tak, že môžu byť spáchané v príčinnej súvislosti s postavením veriteľ'a, sú trestné činy korupčného charakteru a zneužívania právomoci verejného činiteľa podľa § 326 TZ a poškodzovania cudzích práv podľa § 375 TZ.

V nadväznosti na problematiku šikanózných návrhov na vyhlásenie konkurzu je potrebné poukázať aj na súdnu prax v Českej republike, a to predovšetkým na uznesenie Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 8 Tdo 1352/2014. V tom to prípade bol obžalovaný odsúdený na základe nasledujúceho skutkového stavu: *..., Odsouzený žádal zaplatit celkovou sumu ve výši 6.737.120,- Kč, kdy později svoji výhrůžku splnil tím, že dne 26. 4. 2012 podal ke Krajskému soudu v Brně „Návrh na prohlášení konkurzu na majetek odpůrce“, kde jako dlužníka označil JUDr. T. K., vedený pod sp. zn. KSBR 38INS 10267/2012-A-2, jenž byl později usnesením Vrchního soudu v Olomouci dne 17. 7. 2012 odmítnut, ačkoli si byl plně vědom, že jeho nároky jsou zcela neopodstatněné a vymyšlené, údajně vzniklé v souvislosti s majetkovým zajištěním půjčky ve výši 1.200.000,- Kč poskytnuté dne 14. 7. 2010 klientem Advokátní kanceláře JUDr. K., věřitelkou M. Š. dlužníkovi V. E., zastoupené obviněným, se splatností ke dni 15. 3. 2011, kdy však tato půjčka nebyla řádně a včas splacena a ze strany poškozeného Advokátní kanceláře JUDr. K. byly později uplatněny všechny formy zajištění výše uvedené půjčky, na což si obviněný dne 24. 8. 2011 stěžoval u České advokátní komory, která jeho stížnost dne 14. 10. 2011 vyhodnotila jako nedůvodnou, přičemž si byl vědom, že podáním výše uvedeného návrhu k insolvenčnímu soudu by závažně poškodil Advokátní kancelář JUDr. K. i jeho osobu, neboť by zahájené insolvenční řízení poškodilo dobré jméno jeho advokátní kanceláře v Brně a dobré jméno jeho osoby, a ztížilo by tak jeho společenské uplatnění, kdy dále obviněný odeslal dne 23. 7. 2012 e-mailovou poštou na e-mailovou adresu poškozeného zprávu, ve které slovně napadá JUDr. T. K. a doslova uvádí „asi vám pohrůžka insolvencí a trestní oznámení nestačilo“, a dále vyhrožuje, že poškozeného fyzicky napadne způsobem ve spisu uvedeným.“*

¹⁵ Například: <https://www.registerdlznikov.sk/>

Okrem procesných pochybení, obžalovaný v dovolaní uviedol, že podanie insolvenčného návrhu... „*Jde o typicky soukromoprávní úkon, v němž nalézací i odvolací soud překvapivě spatřily porušení norem trestního práva, a to i přesto, že orgány činné v trestním řízení neprokázaly, že by si byl vědom skutečnosti, že obviňuje jinou osobu nepravdivě, ani toho, že by pro jiné osoby žádal, co jim v souladu s právem nenáleželo. V jednání mu kladeném za vinu nebyl prokázán škodlivý následek, jelikož nebylo řádně zjištěno, že údaje uvedené v insolvenčním návrhu byly nepravdivé, a soud se měl zabývat i tím, zda věděl o jejich nepravdivosti nebo s ní byl alespoň srozuměn. Vedle nedostatků v subjektivní i v objektivní stránce postrádá jemu za vinu kladený čin i tzv. kauzální nexus mezi jednáním a následkem, a ani nevykazuje další znaky uvedených trestných činů. Posuzovaný čin měl být v souladu s principem ultima ratio projednán nanejvýš v řízení soukromoprávním. Obviněný nepovažoval údaje, které do návrhu na insolvenční řízení uvedl, za nepravdivé a zdůraznil, že pouze podal návrh na zahájení řízení, jež odeslal soudu, v čemž nelze shledávat naplnění znaků sdělení nepravdivých informací ve smyslu § 184 tr. zákoníku, neboť by v takovém případě většina neúspěšných žalob musela být označena za pomluvu.*“

Najvyšší súd však argumenty obžalovaného neprijal a uviedol: „*Soudy obou stupňů v souvislosti s těmito poznatky v odůvodnění svých rozhodnutí zdůraznily, že provedeným dokazováním nebyla zjištěna žádná podložená pohledávka obviněného vůči poškozenému (č. l. 57 až 58). Obviněný tedy, aniž by měl vůči poškozenému pohledávku, podal na něj návrh na prohlášení konkurzu (č. l. 41 až 46) ve snaze donutit jej k zaplacení smyšlených, nedoložených a neprokázaných pohledávek. Soud prvního stupně uvedl, že obviněný si byl velmi dobře vědom všech možných důsledků svého jednání, neboť věděl, že insolvenční rejstřík je veřejný a že každý občan si bude moci zjistit, že poškozený dluží finanční prostředky, což bylo jedním z cílů obviněného ve spojení se snahou domoci se finančních prostředků. O této zjevné snaze obviněného podle soudů svědčí i kroky, jež obviněný činil v průběhu let 2011 a 2012, kdy na poškozeného podával trestní oznámení, stížnosti k advokátní komoře, aniž by kdykoli bylo zjištěno jakékoli nezákonné či neetické jednání poškozeného. Obviněný po poškozeném požadoval plnění, k němuž nebyl oprávněn, ohledně něhož si musel být s ohledem na existující pravomocná rozhodnutí ve věci jeho závazků vůči klientce poškozeného a poškozenému samotnému (č. l. 8 až 21, 253 až 257) vědom neoprávněnosti svých požadavků, použil pohrůžku, že na něj podá návrh na prohlášení konkurzu, ačkoli si byl vědom neopodstatněnosti a nepodloženosti svého požadavku, a tudíž z důvodů výše zmíněných i nepravdivosti v návrhu na konkurz uváděných tvrzení (č. l. 47).*“

Na záver ešte súd dodal: „Závěru o tom, že v podání návrhu na insolvenční řízení jde o úkon vědomě podložený lživými okolnostmi, které nemají podklad v reálných poměrech údajného dlužníka, jenž je neoprávněným prostředkem k vymáhání práva, nebrání ani to, že insolvenční soud je oprávněn podle § 128a zák. č. 182/2006 Sb. odmítnout insolvenční návrh pro zjevnou bezdůvodnost. V uvedeném ustanovení insolvenční zákon předpokládá, že může být podán návrh, který je zjevně bezdůvodný, a to ve smyslu písm. c) § 128a zák. č. 182/2006 Sb. z důvodu, že „jeho podáním insolvenční navrhovatel zjevně sleduje zneužití svých práv na úkor dlužníka“.¹⁶ Také v takovém případě bude na orgánech trestního řízení, aby posoudily, zda jde o úkony obvyklé v rovině insolvenčního práva, anebo zda se jedná o zneužití tohoto institutu k jiným a podstatně závažnějším následkům a důsledkům, jež navrhovatel sledoval z různých příčin, zejména však se snahou poškodit jeho jméno, pověst nebo jinak vytvořit zdání jeho nesolventnosti a obchodní nezodpovědnosti. Rozhodné pro závěr, zda již jde o kriminální čin, v takovém případě zejména bude posouzení motivace a záměru navrhovatele včetně volby konkrétních použitých prostředků.“

Uvedené rozhodnutie pochádza síce z Českej republiky, ale je aplikovateľné aj v rámci našej právnej úpravy. V prípade, že domnelý veriteľ podá na súd návrh na vyhlásenie konkurzu na dlžníka, v ktorom úmyselne uvádza zjavne nepravdivý údaj môže sa dopustiť trestných činov vydierania podľa § 189 TZ a trestného činu ohovárania podľa § 373 TZ.

Záver

Ochrana veriteľov je v súčasnosti predmetom rozsiahlej akademickej aktivity, ale často sa s touto problematikou stretávame aj v rámci aplikačnej praxe. V predmetnom príspevku sme poukázali na postavenie veriteľov, ktorí v mnohých prípadoch vystupujú ako poškodení, ale to neznamená, že sa nemôžu dopustiť trestného činu. Poukázali sme na skutkové podstaty trestných činov, ktoré najčastejšie páchajú dlžníci a niektoré z nich sme aj rozobrali a poukázali na problémy aplikačnej praxe pri dokazovaní jednotlivých trestných činov. Zároveň sme pozornosť venovali aj rozšírenému fenoménu šikanóznym návrhom, ktoré sa v aplikačnej praxi vyskytujú. Podnikanie je rizikovým fenoménom. Po roku 1989 sa mnoho ľudí rozhodlo, že skúsia svoje šťastie v podnikaní

¹⁶ V prípade Slovenskej republiky by šlo o postup podľa § 167a ods. 2 zákona o konkurze a reštrukturalizácii.

a ich predstavy však častokrát narazili na krutú realitu trhového hospodárstva. Podnikatelia si zaslúžia všeobecnú úctu. Nesmú však zabúdať i na skutočnosť, že zároveň majú vo svojich rukách veľkú zodpovednosť, nie len voči svojim zamestnancom, ale aj voči svojim veriteľom, ktorá sa v niektorých prípadoch môže transformovať až na trestnoprávnu zodpovednosť.

Použitá literatúra

1. BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vydanie.* Praha : C. H. Beck, 2011.
2. BURDA, E.; ČENTĚŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. vydanie.* Praha : C. H. Beck, 2010.
3. ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestný zákon, Veľký komentár.* 4. aktualizované vydanie, 2018.
4. PŮRY, F.: *Úpadkové trestné činy v České republice.* 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, 245 s., ISBN 978-80-7400-293-9.
5. ŠAMKO, P.: Poznámky k trestnému činu zvýhodňovania veriteľa. *In Zo súdnej praxe.* č. 6/2016, s. 252.
6. ŠAMKO, P.: *Trestné činy poškodzujúce veriteľov.* Bratislava : Wolters kluwer, 2019, s. 378 s.
7. zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
8. zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
9. zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov
10. zákon č. 233/1995 o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti a o zmene a doplnení ďalších zákonov
11. zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov
12. Stanovisko Najvyššieho súd Slovenskej republiky publikované v zbirke stanovísk a rozhodnutí 27 z 3/2018
13. uznesenie Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 8 Tdo 1352/2014
14. <https://www.registerdlznikov.sk/>